

20 éve alakult újjá az MTA Hadtudományi Bizottsága*

Az MTA Hadtudományi Bizottsága húsz esztendeje, 1994. szeptember 5-én alakult újjá. A 132 éves történelme során a huszadik század elején különböző akadályozó tényezők együttes hatása előidézte a Hadtudományi Bizottság működésének ideiglenes megszüntetését, majd más osztályba sorolva, átalakítását. Az MTA II. Bölcséleti, Társadalmi és Történeti Tudományok Osztálya Hadtörténeti Bizottságának működési köre már csak a hadtudomány klasszikus alapját képező hadtörténetre terjedt ki 1909-től, az MTA 1947. évi nagygyűlésének június 3-ai osztálygyűléséig, amely kimondta, hogy a Hadtörténeti Bizottság „feleslegessé vált”. Az közismert történeti tény, hogy a második világháború és következményei; a század harmincas éveinek közepétől a német, majd a negyvenes évek második felétől a szovjet hadtudomány tételeinek kisebb-nagyobb átvétele nyomta rá a bélyegét a hadtudomány szakterületeire.

Ezért tűnhet paradoxonnak, hogy 1945 és 1994 között a hadtudomány egyes ágai mindig jelen voltak a Magyar Tudományos Akadémián. Igaz, hogy e fél évszázad különböző időszakában a hadtudomány mozgásterének, szervezeti kereteinek és formáinak erős korlátai voltak. Javult a helyzet az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának Hadtudományi Szakbizottsága megalakulásával, amely 1962 és 1994 között a hadtudomány különböző ágaiban elért teljesítményei alapján 284 sikeresen védő pályázót nyilvánított a hadtudomány kandidátusává, ezen belül 38 szakembert, a hadtudomány doktorává.

Az 1980-as években az MTA felismerte, hogy a hadtudománynak helye van az Akadémián. Ezt jelezte, hogy 1983-ban a HM ajándékát, Kiss Károly honvéd ezredes, első katonaaadémikusunk portréját, az MTA elnöke vette át, amit azután elhelyeztek az elhunyt akadémikusok arcképcsarnokában. A hadtudósok egyre több akadémiai tudományos bizottság munkájában vettek részt, írásaik jelentek meg a Magyar Tudomány hasábjain, tudományos eredményeikkel egyre több elismerést szereztek

* Az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága 2014. szeptember 25-ei ülésén emlékezett meg újjáalakulásának 20. évfordulójáról. E helyütt a jubileumi rendezvényen elhangzott előadás szövegének kiegészített változatát adjuk közre.

diszciplínájuknak. Pozitíven hatott az MTA és a HM 1986-os együttműködési megállapodása is. Ám visszahúzó hatást gyakorolt az a körülmény, hogy a hadsereg bajaira azonnali orvosságot várt a vezetés a még fél lábon álló, és a hadtudomány több fontos ágát nem is művelő tudósaitól.

A rendszerváltás történelmi fordulata után az ország biztonságát szavatoló új honvédelmi rendszer létrehozása és a Magyar Honvédség korszerűsítése nagy kihívást jelentett a hazai tudományosság, de elsősorban a hadtudomány művelői számára. A hatékony hadtudományi kutatásokhoz katonai szervezeti változásokra, új szervezeti formákra volt szükség.

A Magyar Tudományos Akadémián megtörtént a hadtudomány egyenjogúsítása és akadémiai bizottsági formájának kialakítása. Az Akadémia elnöksége 1991. február 26-i ülésén hozott határozatot a bizottsági rendszer megújításának tapasztalatairól, a bizottságok újszerű funkcióiról és működési feltételeiről. Ebben már szó volt arról, hogy „... a IX. Osztály egy alkalmi bizottság segítségével további bizottságok megalakulásának szükségességét vizsgálja”, így a Hadtudományi Bizottság újjáalakítását is. Ennek fontos állomásai voltak. A Magyar Hadtudományi Társaság megalakulása 1990-ben; az MTA II. Osztály Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottság Hadtudomány- és Haditechnikatörténeti Albizottságának és a Történettudományi Bizottság Hadtörténeti Munkacsoportjának létrejötte 1991-ben; az MTA TMB Hadtudomány Szakbizottsága által szervezett hadtudományi fokozatosok országos értekezlete 1992. május 28-án.

A Hadtudományi Bizottság újjáalakítására erős hatást gyakorolt az MTA Elnökségének 1993. június 23-án tartott ülése, amely elhatározta az akadémiai bizottsági rendszer működésére vonatkozó új koncepció kidolgozását, melyet figyelembe vettek az Akadémiáról szóló új törvény tudományos bizottságairól szóló cikkelyeinek összeállításánál. Ám, hogy a hadtudomány ismét elfoglalhassa megillető helyét az Akadémián és a diszciplínát befogadó IX. Osztály bizottsági rendszerében, a döntő lépést 3 hadtudományok doktora tette meg, akik 1994. augusztus 17-én rövid megbeszélés után, megfogalmazták a felhívó levelet.

Az aláírt *Felhívó levelet* a következő 16 szervezet és intézmény vezetőjének küldték el az alábbi sorrendben: 1. HM Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet igazgatója, 2. Bolyai Katonai Műszaki Főiskola parancsnoka, 3. Kossuth Lajos Katonai Főiskola parancsnoka, 4. Rendőrtiszti Főiskola főigazgatója, 5. Szolnoki Repülőtiszti Főiskola parancsnoka, 6. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Védelemgazdasági tanszékvezetője, 7. Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja igazgatója, 8. MK Információs Hivatal humánpolitikai osztályvezetője, 9. MH Katonai Felderítő Hivatal parancsnoka, 10. Katonai Biztonsági Hivatal igazgatója, 11. HM Oktatási és Tudományos Főosztály vezetője, 12. MH Térképészeti Intézet parancsnoka, 13. MH Haditechnikai Intézet parancsnoka, 14. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka, 15. Magyar Külügyi Társaság főtájkára, 16. Magyar Hadtudományi Társaság elnök. Íme, a felhívó levél egyik – dr. Móricz Lajos nyugállományú ezredeshez, a Magyar Hadtudományi Társaság elnökéhez címzett – példányának szövege:

Dr. Móricz Lajos nyá. ezredes úrnak
a MHTT elnöke

Budapest

Tisztelt Elnök Úr!

Örömmel tájékoztatunk, hogy a Magyar Tudományos Akadémia vezetése és IX. (Jogi-, Közgazdasági-, Politikatudományi-, Szociológiai tudományi) Osztálya fogékonyan mutatkozik arra, hogy az Akadémiai Törvény elfogadását követően a korábban megszüntetett Hadtudományi Bizottságot újraalakítsa.

Az új Akadémiai Törvény alapján az egyes osztályok tudományos bizottságainak összetétele delegációs elv alapján és választások útján alakul ki. A Hadtudományi Bizottság létrehozása érdekében azt ajánljuk, hogy 1994 szeptember 5-én 10.00-órakor a hadtudományi fokozatosokat foglalkoztató intézmények kijelölt képviselői a MTA Politikai Tudományok Intézetében, (VI. ker. Benczur utca 33 sz. alatti tanácsteremben) előkészítő ülést, megbeszélést tartsanak.

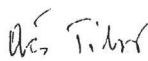
Célszerű lenne, ha az intézményt képviselő személy a *hadtudomány doktora*, esetleg *kandidátusa* tudományos fokozattal rendelkezne.

A Magyar Tudományos Akadémia elnökségének az az álláspontja, hogy ebben a bizottságban a szorosan vett hadtudományban (a fegyveres küzdelemmel összefüggő tárgykörből) tudományos fokozatot szerzett személyek tevékenykedjenek.

Előzetes egyeztetés alapján ezen az ülésen az Akadémia IX. Osztálya vezetésének képviselője is részt vesz.

Budapest, 1994. augusztus 17-én

Baráti üdvözléssel:

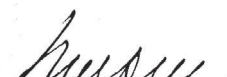
Ács Tibor

az MTA Tudomány- és
Technikatört. Biz. tagja

Deák Péter

az MTA Pol:tud. Biz.
tagja

Szabó József

a BME Habilitációs Biz.
tagja

A felhívás alapján az MTA Politikai Tudományok Intézetének tanácstermében 1994. szeptember 5-én délelőtt 10 órakor a 16 intézmény és szervezet képviselői, valamint néhány független hadtudományi fokozatos részvételével, dr. Metzger Gyula, az MTA IX. Osztály tudományos titkára elnökletével megtartotta ülését. Az osztálytitkár bevezetőjében röviden bemutatta a IX. Osztályt, tisztségviselőit, – az elnököt, Kulcsár Kálmán akadémikust, az elnökhelyettesét, Sipos Aladár akadémikust – és működési rendjét. Szólt arról, hogy az osztály keretében 12 tudományos bizottság tevékenykedik és talán a 13. lesz a hadtudományi bizottság. Önálló hadtudományi bizottság még nincs, csak a TMB Hadtudományi Szakbizottsága működik. Október 26–27-én lesz MTA rendkívüli közgyűlés, melyen részt vesznek már a tudomány doktorainak közgyűlési képviselői, köztük a hadtudomány egyik képviselője. Jelezve az osztálynak az egyre jobban bokrosodó diszciplínánkkal kapcsolatos aggályait, ismertette bizottság megalakulási rendjét (előkészítő bizottság, alakuló ülés, alakulásról jegyzőkönyv, jelölőbizottság a 20–30 fős HB tagság javaslására és választás 30 nap alatti lebonyolítására, addig megbízni a tevékenység intézésével háromtagú (Deák, Szabó, Ács) ügyvivői testületet.

Az ülésen felszólalók kifejtették az akadémiai hadtudományi bizottság újjáalakításának szükségességét, hisz a Magyar Tudományos Akadémiának létrehozásától működési körébe tartozott a hadtudomány. A jelen lévő szervek és intézmények tudományos fokozatos képviselői éljenek a mai ülés lehetőségével és nyilvánítsák ki a hadtudományi bizottság megalakulását, és a szervezés elvégzését. Az ülés mondja ki, hogy a hadtudomány az új törvény szellemében betagozódik a IX. Osztályba, és 13. bizottságaként, a diszciplínánk legmagasabb tudományos testületeként újjáalakul a Hadtudományi Bizottság; a rendkívüli akadémia közgyűlés 200 nem akadémikus tagja közé kijelöléssel vagy választással kerüljön be egy hadtudományok doktora.

A vita alapján az 1994. szeptember 5-i ülés, az MTA és a IX. Osztály előzetes egyetértésével, kimondta és jegyzőkönyvbe foglalta az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Hadtudományi Bizottságának újjáalakulását és megválasztotta a jelölő- és előkészítő bizottságot. A bizottság – elnöke Kőszegvári Tibor, tagjai Szabó Miklós, Szabó József, Kovács Károly – 1994. szeptember 11-edikére elvégezte munkáját és javaslatot készített a 30 fős hadtudományi bizottság tagjaira. A jelölőbizottság 1994. szeptember 12-én kiküldte felhívó levelét az akadémiai ügyrend szerinti szavazás postán való végrehajtására és a szavazólapot (melyen 18 hadtudomány doktora és 12 hadtudomány kandidátusa szerepelt), az MTA TMB Hadtudományi Szakbizottsága (HSZB) nyilvántartásában szereplő mintegy 260 hadtudományi fokozatosnak lakás vagy munkahelye címére. Kiemelve, hogy *„... a szavazólapon szereplő nevek közül bármelyiket ki lehet húzni, de a mellette lévő üres helyre a kihúzott helyett javasolt személy nevét be kell írni. Érvényes az a szavazólap, amelyen legalább harminc név szerepel. Ha a nevek száma a harmincat meghaladja, akkor az első harminc nevet vesszük figyelembe. Kérjük, hogy a szavazólapot úgy adják postára, hogy az 1994. október 10-ig a Tudományos Minősítő Bizottság Hadtudományi Szakbizottságához, Budapest, Pf.: 15. Irányítószám. 1581. címre feltétlenül beérkezzen.”*

A szavazatok megszámlálására 1994. október 10-én került sor, melynek során kiderült: 118 hadtudományi fokozatos küldte el voksát, amelyből 3 szavazólap érvénytelen volt, 115 érvényes. A demokratikusan lebonyolított választáson az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya 30 fős Hadtudományi Bizottságának tagja lett

(105-től 110 szavazattal) 18 hadtudomány doktora. Név szerint: Ács Tibor, Csatári Sándor, Deák Péter, Dombrády Loránd, Farkas József, Janza Károly, Kalló Péter, Kőszegvári Tibor, Móricz Lajos, Mórocz Lajos, Ósz Sándor, Pusztai János, Simon Sándor, Stefán Géza, Szabó János, Szabó József, Szabó Miklós, Ungvár Gyula. A 12 hadtudomány kandidátusa 99-től 107 szavazattal lett tag. Név szerint: Babos Albert, Cserjési Ferenc, Csűrös János, Fülöp Imre, Gyuricza Béla, Holló József, Kiss Lajos, Kovács Károly, Munk Sándor, Paskó József, Szenes Zoltán, Török László. Ezen kívül még 65 hadtudományi fokozatos kapott szavazatot (szám szerint 8 támogató szavazat volt, a legtöbb).

Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya 1994. október 10-én megválasztott Hadtudományi Bizottság 30 tagjának még aznap értesítést küldtek el, hogy a választási „... eredmény alapján Ön a Bizottság tagja lett. A Bizottság első ülésére és a tisztségviselők megválasztására 1994. október 17-én 14.00-kor kerül sor a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia I. épület földszinti tanácstermében. Megjelenésére feltétlenül számítunk.”

Az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Hadtudományi Bizottsága 1994. október 17-én megtartotta első ülését (jelen volt 26 tagja és 5 meghívott), melyen megtárgyaltak öt napirendet:

1./ Szabó József, a jelölőbizottság nevében ismertette a bizottság megalakulásának körülményeit és fontosabb dátumait, a szavazás menetét és eredményeit.

2./ Metzger Gyula, az MTA IX. Osztály tudományos titkára tájékoztatta a Bizottságot – az Akadémiai Törvény és az MTA érvényben lévő Alapszabálya szerint – a tisztségviselők megválasztásának elveiről és – mint a hadtudomány legmagasabb tudományos fórumának – a HTB IX. Osztályba történő integrálódásáról és működési szabályairól.

3./ Tisztségviselők megválasztása. Az előkészítő bizottság javaslatot tett a HTB tisztségviselőire (elnökre, három elnökhelyettesre és titkára), amely ügyvezető elnöki testületként működik. Titkos szavazás eredményeként az akadémiai ciklusban az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya hadtudományi bizottságának elnöke: Szabó Miklós (26), a hadtudomány doktora, elnökhelyettesei: Mórocz Lajos (24), Kalló Péter (26), Stefán Géza (26), a hadtudomány doktorai, titkára. Ács Tibor (26), a hadtudomány doktora lett.

4./ Köszönet és megemlékezés. Szabó Miklós elnök megköszönte a bizalmat, aktív támogatást kért a munkához a bizottság tagjaitól, az MTA elnökségtől és a IX. Osztálytól. A titkár megemlékezett Mészáros Lázár alezredek és Korponay János főhadnagy MTA levelező tagokká választásának 150 évfordulójáról és az 1881–83-ban létrehozott első MTA Hadtudományi Bizottságról.

5./ Deák Péter nem akadémikus közgyűlési képviselő tájékoztatta a Bizottságot az MTA 1994. október 26–26-i rendkívüli közgyűlésének előkészületeiről.

A Hadtudományi Bizottság képviseletet kapott az Akadémia életében kiemelkedő szerepet játszó közgyűlésében is azáltal, hogy a 200 nem akadémikus tag közé Deák Pétert, a hadtudomány doktorát is beválasztották. Az egyszeri alkalomra választott képviselők között ő képviselte a hadtudományt az 1994. október 26–27-ei közgyűlésen, amely elfogadta az MTA új alapszabályát. Ezek után került sor az 1995. januári közgyűlésre, amelyen hároméves mandátummal 200 képviselőt választottak meg (köztük a hadtudomány egy képviselőjét, Szabó Miklóst).

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. Törvény értelmében 1994 júliusától 1995 januárjáig a 284 hadtudományi minősítéssel rendelkezők közül 163 fokozatos (57,4%) nyilatkozott úgy, hogy tagja kíván lenni az MTA köztestületének. A 163 minősítettből 141 (86,5%) a Hadtudományi Bizottság és 22 (13,5%) pedig tizenhárom másik akadémiai bizottság köztestületi tagja lett.

Közel fél évszázad eltelte után valósult meg ismét az, amit Tanárky Sándor *A hadtudományoknak az álladalmak, s különösen magyar hazánk fenntartására életbe ható fontosságáról* című, 1838. november 19-i hadtudományi rendes tagi székfoglalójában e szavakkal kért: „*Tekintetes Tudós Társaság! Fogadd be kebeledbe az eddig nálunk hontalan tudományokat, ápolod őket azon gyöngédséggel, mellyel a tudományok más ágait ápolni szoktad.*”

A jogelőd első bizottsághoz képest, azonban jelentős eltérések, egészen más történelmi körülmények, feltételek, előírások, szabályok között munkálkodik ma, az 1994. augusztus 17-ei felhívásra, 1994. szeptember 5-én újjáalakult és október 17-én először megválasztott MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály Hadtudományi Bizottsága és mintegy 300 fős köztestületi tagsága. A hazai hadtudósok egyetemesen gondolkodó, publikáló kutatók, egyik legfontosabb feladatuknak tekintik a magyar anyanyelvű hadtudomány életben tartását honvédelmünk múltja, jelene és jövője kutatása érdekében. Az MTA az akadémiai struktúrában ismét megteremtette a diszciplína művelésének szervezeti formáját és feltételeit, valamint meghatározta bizottsági és köztestületi működési feladatkörét. Az 1994. november 24-ei tudományos konferencián, a Honvédelmi Minisztérium is elismerte hivatalosan a hadtudomány autonómiáját és a Magyar Tudományos Akadémiához való tartozását.

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Hadtudományi Bizottsága tanácsadói, kutatóműhelyi és érdekvédelmi szerepkörének munkálkodása közben nem kis problémákkal és gondokkal is meg kellett küzdenie. Az elmúlt években átalakult az ország védelmének szervezete és a Magyar Honvédség is. Megszűnések, átalakulások és újabbak szerveződése következett be, vagy fog még bekövetkezni a katonai oktatási és tudományos intézményi szervezetekben is. Ezt az országépítési és -védelmi folyamatot segítheti elő az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága és köztestületi tagsága, diszciplínánk valamennyi kutatója, ha figyelembe véve a nemzetközi és hazai kutatási eredményeket, kellő objektivitással és realitással, presztízsét növelve művelik a különböző okok miatt a hazai közvélemény egy részében nem a legszimpatikusabb és vitatott, nagy történelmi múltú klasszikus tudományt, a hadtudományt.

Ács Tibor

FŐBB FORRÁSOK

Az MTA Elnökség 26. számú határozata. 1994. október 24-i ülés. Akadémiai Értesítő, 1994. november 18. (11.) szám. 117–118. o.

A hadtudomány doktorai, kandidátusai. MTA Doktori Tanács Hadtudományi Szakbizottsága. Budapest, 1995. 39 o.

Emlékeztető a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya 1994. június 27-i üléséről, MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya. 100. 859/94. sz. írat.

Emlékeztető a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya Hadtudományi Bizottságának 1994. október 17-i üléséről.